

Az MKP szervezeti megerősödése és programja (1945)

Az ország felszabadított területein a Magyar Kommunista Párt kezdte meg elsőnek szervező munkáját. A párt azért tudott — negyedszázados kényszerű illegálitása ellenére — előnyre szert tenni a többi politikai irányzattal szemben, mert politikailag sokkal jobban felkészült a háború utáni feladatokra és az ország jövőjét illetően világos, megalapozott célkitűzései voltak. Munkáját jelentősen megkönnyítette az a körülmény is, hogy állásfoglalásait az események lényegében igazolták. Politikai befolyása, különösen a háború végén, többszörösen nagyobb volt szervezeti erejénél. A szervezést olyan területen indíthatta meg, ahol a forradalmi fejlődés viszonylag magas fokot ért el. De kedvezett számára a nemzetközi helyzet is. Hiszen a kommunista pártok befolyása világszerte, s ezen belül a szomszédos országokban is erőteljesen növekedett, hazai tevékenységét pedig a felszabadító szovjet hadsereg bizalma övezte.

A párt szervezeti fejlődésének gyors ütemét mutatta, hogy 1945. februárjában a taglétszám megközelítette a 30 000 főt, de még ugyanezen év májusában elérte a 150 000 főt.¹ A májusi konferencia után országosan kibontakozott „tagfelvételi verseny” eredményeként azonban 1945. októberében a kommunista párt tagjainak a száma már meghaladta a félmilliót. S ez azt jelentette, hogy az ország lakosságának 5,7 százaléka az MKP-ban helyezkedett el.² Egyidejűleg természetesen a szervezetek száma is növekedett, és jóval meghaladta az 1945. évi májusi 1500-at. De a kommunista párt szervezetek még mindig elég messze voltak attól, hogy az egész országot „behálózzák”. Hiszen 1946. januárjában, amikor 4000 párt szervezetet tartottak nyilván, sem lehetett teljes szervezeti kiépítettségről beszélni.

1945. derekán a Dunántúlon a kommunista párt szervezetsége messze elmaradt az ország többi részétől. Októberre ez a helyzet valamelyest javult, de az elmaradás továbbra is fennállt. A Pécsi Területi Bizottság tagságának viszonylag magasabb száma nyilvánvalóan a pécsi iparvidéken, elsősorban a bányászok között végzett eredményesebb szervező munkával függött össze. Győrött és környékén azonban a párt már közel sem tudott ilyen sikereket felmutatni. Jellemző, hogy 1945. júliusában egyedül Nógrád megyében több tagja volt a kommunista pártnak, mint a Szombathelyi és a Győri Területi Bizottság hatókörében együttvéve. Azt a tényt, hogy a kommunista pártba elsősorban a munkások léptek be, kétségkívül igazolja a Budapesti és a Miskolci Területi Bizottság, valamint a Nógrád megyei bizottság taglétszáma. A Debreceni, Kecskeméti és főleg a Szegedi Területi Bizottsághoz tartozó kommunisták nagy száma pedig arról tanúskodik, hogy a párt a tagszervezés terén a Tiszántúlon, tehát a döntően mezőgazdasági jellegű vidékeken, igen komoly eredményt ért el. Ez egyúttal azt is jelentette, hogy az MKP kezdettől fogva nemcsak a munkásság, de a parasztság körében is figyelemre méltó befolyással rendelkezett. Igaz, ez a befolyás a parasztság körében közel sem volt egyenletes. Hiszen a Dunántúl — ellentétben a Tiszántúllal — éppen a kommunista paraszti befolyás gyengeségére hívta fel a figyelmet. A Duna—Tisza közének vidéke pedig valamiféle átmenetet jelentett az előbb említettek szempontjából. A kommunista párt szervezetségének a foka azonban a munkásság körében sem volt teljesen kiegyensúlyozottnak mondható. A sokkal jelentősebb észak-dunántúli iparvidék ugyanis még 1945. októberében is mindössze 7—800 fővel járt Nógrád megye előtt. De ez utóbbi mellett a Miskolci és a Pécsi Területi Bizottság számai is a bányavidékek különleges szerepére utaltak, ti, arra, hogy a kommunista párt a bányavidékeken volt a legerősebb. Emellett főleg a budapesti taglétszám alakulása tanúskodott a

nagyüzemi munkásság komoly pártbeli szerepéről. A munkások közötti kommunista befolyás méreteit és jellegzetességeit is érzékeltette a pártnak a különböző szakszervezetekben elfoglalt helye. A kommunista pártnak szinte kizárólagos befolyása volt a bányászszakszervezetben, döntő többsége az építőmunkások és a vegyipari munkások szakszervezetében, valamint részben a textilipari munkások körében és több kisebb szakszervezetben. Ugyanakkor viszonylag alacsony volt a párt befolyása a vasas-szakszervezetben. A nyomdászok és a városi és vármegyei alkalmazottak szakszervezetében pedig szinte elenyésző volt a kommunisták szerepe. De alig valamivel volt kedvezőbb a helyzet a közalkalmazottak szakszervezetében és néhány más, kevésbé jelentős szakszervezetben.³ Ez utóbbiak viszont már átvisznek bennünket más társadalmi rétegekhez, mindenekelőtt a középrétegekhez, ahol a kommunista befolyás 1945. első felében még rendkívül csekély volt.⁴ Ezen a helyzeten az sem változtatott, hogy helyenként kisebb-nagyobb számban kisiparosok és kiskezeskedők is csatlakoztak a párthoz.⁵

A kommunista párt taglétszáma azonban nemcsak a párt szociális bázisa szempontjából alakult sajátosan, hanem tagjainak politikai tapasztalatait, elméleti felkészültségét és múltját illetően is. Az illegális kommunista mozgalomban résztvevők közül mintegy 3000-en kapcsolódtak be a felszabadulás után a párt munkájába.⁶ Emellett 1945-ben és utána a korábban Csehszlovákia, valamint részben Románia és Jugoszlávia területén élt magyar kommunisták közül is nem kevesen léptek be a pártba. Továbbá a hadifoglyok körében végzett politikai nevelőmunka eredményeként hazatérésük után számosan kommunistaként vettek részt a munkásmozgalomban. Az előbbiekhöz csatlakoztak még természetesen a nyugat-európai országokból hazatért kommunisták is.

Új szint és egyúttal komoly erő képviselt a magyar kommunista mozgalomban a szociáldemokrata párt tagjai egy részének átlépése a felszabadulás után.⁷ De nem volt kisebb jelentőségű a párt szempontjából a volt vöröskatonáknak, direktórium tagoknak, s általában Tanácsköztársaság idején szerepet vállaltaknak az újbóli aktivizálódása. Ez utóbbiak, különösen vidéken, országszerte az elsőők között jelentkeztek a kommunista pártba, vagy egyenesen ők kezdeményezték a helyi szervezetek megalakítását.

Mindez azt jelentette, hogy a Magyar Kommunista Párt, a negyedszázados illegálitás ellenére, úgyszólván a felszabadulás pillanatától rendelkezett azokkal az erőkkel, köztük igen tapasztalt és képzett forradalmárokkal, amelyek viszonylag rövid időn belül eredményes párt szervező munkát voltak képesek végezni, illetve végeztek. A fentiekből kitűnik azonban az is, hogy a párt tagjainak többsége olyanok közül került ki, akik korábban a kommunista mozgalom mezsgyéjéig sem jutottak el, legjobb esetben valamilyen haladó szervezetnek, egyesületnek voltak a tagjai. Sőt, az esetek többségében csak a kommunista párt felszabadulás utáni tevékenysége keltett bennük pozitív visszhangot.

A kommunista párt volt az egyetlen, amely ténylegesen követelményeket, feltételeket támasztott a pártba való felvételkor. A pártok közötti versengés, a koalíciós időszak körülményei azonban nagyon megnehezítették nemcsak a szigorú mérce alkalmazását, de esetenként a véletlen elemeknek a határozott elutasítását is.

A párttagság jelentős részének politikai tapasztalatlansága arra figyelmeztette az MKP vezetőségét, hogy a tagság körében is igen nagy szükség van a politikai nevelő munkára, mert — a legjobb szervező munka mellett is — csak így lehet a párt elméleti és cselekvési egységét biztosítani. A kommunista párt világos célkitűzései, a párton belül folytatott intenzív nevelő munka és a párttagságnak a mindennapi politikai küzdelmekbe va-

ló bevonása lényegében biztosították a Magyar Kommunista Párt gyors ütemű fejlődését. Viszonylag rövid időn belül sikerült elérni, hogy a párt a legszervezettebb és a legütőképesebb „osztaga” legyen a felszabadulás utáni magyar politikai életnek.

A kommunista párt felszabadulás utáni közvetlen politikai és gazdasági célkitűzéseit 1944. november 30-án Szegeden hozta nyilvánosságra a „Magyarország demokratikus újjáépítésének és felemelkedésének programja. Az MKP javaslata” című dokumentumban, amelyet később a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült pártok, kisebb módosítással, közös programul fogadtak el.⁸ Ez a program tartalmát tekintve antifasiszta, antifeudális, antiimperialista demokratikus program volt. Lényegében ennek a végrehajtásában szerzett tapasztalatok alapján fogalmazta meg a párt — 1945. május 20—21-i országos értekezletén — azokat a feladatokat, amelyeket „A Magyar Kommunista Párt országos értekezletének határozata a politikai helyzetről és a párt feladatairól” címen hozott nyilvánosságra, és további tevékenységének az alapjául szolgált.⁹ A határozat leszögezte, hogy az országos értekezlet teljes egészében jóváhagyja és a jövőre nézve is érvényesnek tekinti a Központi Vezetőségnek az ország demokratikus és hazafias erőinek az összefogását, együttműködését szolgáló politikáját, amelynek döntő szerepe volt az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány megszületésében s az általuk hozott döntésekben, vagyis az új, demokratikus Magyarország alapjainak a lerakásában. „Az országos pártértekezlet utasítja tehát a pártvezetőséget — hangzott a határozat —, hogy politikájának tengelyévé a jövőben is a demokratikus erők szoros együttműködését tegye. Mélyítse el és szilárdítsa meg a munkásegységfrontot, a szociáldemokrata párttal való szoros együttműködést a két munkáspárt április 27-i nyílt levelének szellemében, és utasítson el minden kísérletet, mely ennek az egységnek megbontására irányul. Működjön szorosan együtt, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front többi pártjaival is, a független kisgazdapárttal és a nemzeti parasztpárttal”. Az országos értekezlet a párt és az ország előtt álló központ feladatul az újjáépítést jelölte meg: „Az újjáépítés a fiatal magyar demokrácia tűzpróbája, erre kell összpontosítani a nemzet minden erejét”. A konferencia helyeselte azt a konkrét célkitűzést is, amely az újjáépítés során a vasút és a postai hálózat helyreállítására fektette a fő súlyt, s emellett az építőipart és a mezőgazdasági gépipart helyezte előtérbe. Követelte az újjáépítés meggyorsítása érdekében a nyilasok, fasiszták vagyonának, üzemeinek azonnali elkobzását és a szénbányák államosítását. Egyidejűleg rámutatott

azonban arra is, hogy bátorítani és támogatni kell azokat a tökéskéket, akik részt vesznek vagy részt akarnak venni az ország gazdasági talpraállításában. Az újjáépítés alapvető politikai feltételeként a fasiszta maradványok következetes felszámolását jelölte meg. A fentiekkel összefüggésben különösen az igazolási eljárások eredménytelenségére és a népbíróóságok tevékenységének az elégtelenségére hívta fel a figyelmet.

Az ország nemzetközi helyzetét és kilátásait illetően a konferencia azt fogadta el alaptételként, hogy az ország politikai súlya és nemzetközi tekintélye egyenes arányban áll azzal, hogy „milyen alapos munkát végzünk itthon a fasiszmus és a reakció gyökereinek kiirtásában, a magyar demokrácia kiépítésében és megszilárdításában”. Kiemelte továbbá a magyar—szovjet barátság jelentőségét és állást foglalt a fegyverszüneti szerződésben vállalt jóvátétel pontos és maradéktalan teljesítése mellett. Üdvözölte P. Groza román miniszterelnöknek az erdélyi magyarsággal kapcsolatos jóindulatú megnyilatkozásait és Tito marsall Jugoszláviájának a magyar nép iránt tanúsított baráti érzelmeit. S reményét fejezte ki atekintetben, hogy a Csehszlovák Köztársaság is hasonló szellemben fogja kezelni az ott élő magyar nemzetiségű lakosságot és ezzel is elősegíti a jó viszony kialakulását a két szomszédos állam között.

A májusi konferencia külön határozatban rögzítette a kommunisták feladatait a szakszervezetekben. Döntő jelentőségű vívmánynak tekintette a szakszervezetekben megvalósult munkásegységet, amely a kommunisták és a szociáldemokraták szoros együttműködésében fejeződött ki. Éppen ezért különösen fontosnak tartotta, hogy a kommunisták és a szociáldemokraták a jövőben is együttesen hárítsák el a helyenként jelentkező „különállási” kísérleteket. A határozat — a sztrájkjogról való lemondás nélkül — az újjáépítés érdekében elvetette a munkabeszüntetés eszközének az alkalmazását. Ugyanakkor sikraszállt azért, hogy a munkaközvetítés joga kizárólag a szakszervezeteket illesse meg.¹⁰

A Magyar Kommunista Párt első legális konferenciája, ha nem is adott a nemzetközi és a belpolitika minden kérdésére kimerítő választ, alapján véve helyesen válaszolt a párt politikáját, feladatait az elkövetkező időszak szempontjából.

Balogh Sándor

* Részlet a szerző „Parlamentari és pártharcok Magyarországon 1945—47” című, előkészületben levő könyvéből.

1. Szabó Éva: A Magyar Kommunista Párt. Legyőzhetetlen erő. A magyar kommunista mozgalom szervezeti fejlődésének 50 éve. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1968. 162—163. old.

2. A párttagság létszámának fejlődési ütemét és földrajzi elhelyezkedését 1945. május és október között az alábbi táblázat szemlélteti:

	taglétszám (fő)	
	július	október
Miskolci Területi Bizottság	40 000	76 673
Szegedi Területi Bizottság	17 637	70 736
Debreceni Területi Bizottság	18 000	55 109
Budapesti Területi Bizottság	75 000	136 890
ebből Nagy-Budapest	35 625	85 763
Kecskeméti Területi Bizottság	32 000	62 695
Szombathelyi Területi Bizottság	5 500	18 760
Győri Területi Bizottság	6 000	24 105
Pécsi Területi Bizottság	16 637	40 280
Nógrád m.	15 803	23 553
Összesen:	226 577	508 801

3. PI. Arch. 253/1—67.

4. Balogh Sándor: A Magyar Kommunista Párt értelmiségi politikájának felszabadulás utáni történetéből. Századok, 99. évf. 457—484. old.

5. Pártmunka, 1964. április 15. II. évf. 3. sz. 97. old.

6. Szabó Éva: Im. 163. old.

7. Kéthly Anna a felszabadulás utáni első szegedi útjáról szóló tájékoztatójában arról szövelt, hogy ott a „régie elvtársak” közül többen az MKP-ba léptek be. (PI Arch. 253/1—1.) Bán Antal az SZDP 1945. május 10-i kibővített pártvezetőségi ülésén, a két munkáspárt szervezeti fejlődését és viszonyát elemezve, szintén azt hangsúlyozta, hogy a háború előtti szociáldemokrata mozgalomban részt vevők közül többen a kommunista pártba léptek be a felszabadulás után. (PI. Arch. 253/1—5.) Ságvári Ágnes könyvében (Tömegmozgalmak és politikai küzdelmek Budapesten 1945—1947. Kossuth Könyvkiadó 1964. 103 old.) ugyancsak arról ír, hogy „Nagy-Budapest területén már az első hónapokban 3000-nél többre emelkedett a kommunista párt munkájában részt vállaló volt szociáldemokraták száma”. Új elemekkel gaz-

dagítja idevonatkozó ismereteinket Strassenreiter Erzsébet is „A Szociáldemokrata Párt újjászerveződése” c. tanulmányában. „Szegeden, Békéscsabán, Hódmezővásárhelyen és Orosházán az átlépés oly méreteket öltött, hogy november—december folyamán a helyi szociáldemokrata pártélet csak néhány ember kezdeményezésére indult meg...” (Párttörténeti Közlemények, 1971. szeptember. XVII. évf. 3. sz. 6. old.) Szabó Éva pedig — 1945. júliusára vonatkozóan — 20—25 000-re becsüli a kommunista párt azon tagjainak számát, akik korábban a szociáldemokrata pártban, a szakszervezeti mozgalomban, vagy a Tanácsköztársaság idején szerepet vállaltak. (Szabó Éva: im. 163. old.)

8. Felszabadulás 1944. szeptember 26. — 1945. április 4. Dokumentumok. Szikra Bp. 1955. 170. old.

9. A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944—1948. Kossuth Könyvkiadó Bp. 1967. 81. old.

10. Uo. 89. old.